

Beata Afeltowicz

Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego

Peryfrazy nazw własnych w aspekcie strukturalnym

1. Wstęp

Peryfrazą rozumiana bardzo ogólnie jako „użycie wyrażenia złożonego, opisowego, zamiast pojedynczego wyrazu” [Polański, red. 1995: 393, hasło *peryfrazą (omówienie)*] ma dwie podstawowe odmiany: poetycką i gramatyczną. Przedmiotem opisu w niniejszym opracowaniu będą peryfrazy poetyckie odnoszące się do nazw kobiet zajmujących się śpiewaniem. To ogólne określenie jest związane z różnymi typami czynności śpiewania, tym zajęciem bowiem mogą trudnić się: piosenkarki, wokalistki, śpiewaczki operowe, diwy, solistki, pieśniarki, chórzystki, primadonny, szansonistki. Celem badań była analiza budowy współczesnych określeń peryfrastycznych śpiewających kobiet w ujęciu formalnym, uzupełniona niezbędnymi rozważaniami semantycznymi. Zastosowano metodologię lingwistyczno-stylistyczną¹. Artykuł dopełnia alfabetyczny indeks nazw osobowych, który obejmuje odpowiadające im wyrażenia omowne.

We wstępie należy stwierdzić, że językowe konstrukcje peryfrastyczne są tworzone w celu identyfikacji kobiet zajmujących się także innymi dziedzinami sztuki, np. aktorek. Posłużmy się kilkoma przykładami. Elżbieta Czyżewska jest określana mianem *polskiej Marilyn Monroe*: „Właśnie minęło pięć lat od śmierci «**polskiej Marilyn Monroe**»». Elżbieta Czyżewska u szczytu sławy wyjechała do USA, jednak tam nie docenili jej tak, jak w ojczyźnie” [TT 2015/25/50]³; podobnie Kalina Jędrusik: „Nazywano ją **polską Marilyn**

1 Artykuł jest rezultatem kontynuacji badań nad peryfrazami różnych kategorii nazw własnych. Pierwszy artykuł z tego cyklu był poświęcony wyrażeniom omownym polskich nazw miejscowych [por. Afeltowicz 2013].

2 Wszystkie wyróżnienia w cytatach – B.A.

3 Wykaz skrótów znajduje się w końcowej części artykułu; po skrócie źródła umieszczone zostały rok, numer wydania oraz numer strony.

Monroe i uważano za skandalistkę. Plotkowano, że Kalina Jędrusik kąpała się w szampanie, gości przyjmowała nago i klęła jak szewc” [TT 2018/32/68]; Halina Kowalska jako *polska Brigitte Bardot* i *polska Bardotka*: „Piękna i utalentowana kobieta. Należała do najbardziej zmysłowych aktorek PRL-u. W czasach swojej świetności nazywana była **polską Brigitte Bardot**. Miała wspaniałe ciało i była bardzo sexy” [TT 2016/29/60, tytuł informacji *Polska Bardotka*].

Nie tylko kobiety, ale i śpiewający mężczyźni są identyfikowani za pomocą konstrukcji peryfrastycznych, np. Michael Jackson jako *król popu*: „25 czerwca 2009 – w Los Angeles w wieku 50 lat zmarł Michael Jackson, nazywany **królem popu**” [TT 2018/25/96]; Elvis Presley jako *król rock and rolla*: „1982 – W należącej do Elvisa Presleya posiadłości Graceland w Memphis otwarto muzeum **króla rock and rolla**” [KR 2012, kartka na dzień 7 czerwca], „1977 – Zmarł Elvis Aaron Presley, amerykański piosenkarz i aktor, okrzyknięty «**królem rock’n’rolla**»” [KR 2012, kartka na dzień 16 sierpnia]; Bob Marley jako (*niekoronowany*) *król reggae*: „Bob Marley – **niekoronowany król reggae**, Jamajki i pozytywnych wibracji” – podpis pod zdjęciem i lid: „Miał 170 cm wzrostu i niesłychany talent. Bezustannie śpiewał, tańczył i romansował, nawołując do legalizacji marihuany i pokoju na świecie. Gdyby żył, obchodziłby dziś [5 lutego – B.A.] 65. urodziny. Robert Nesta Marley, czyli po prostu Bob – król” [M 2010/1763/7], „Historia powstania dokumentu zaczyna się w 1980 roku, gdy **król reggae** – Bob Marley odwiedził Afrykę, by wspomóc kontynent, przechodzący czas przemian” [TT 2012/1/29].

Z polskich śpiewaków na uwagę zasługuje Jan Kiepusza, który jest określany za pomocą czterech peryfraz. Nazywany był *Jankiem z Sosnowca* lub *chłopakiem z Sosnowca*, *królem tenorów* oraz *następcą Caruso*: „Był najbardziej popularnym polskim śpiewakiem w okresie międzywojennym. [...] Nazywano go **królem tenorów**, a nawet **następcą Caruso**” [TT 2016/32/96], „Nazywano go **chłopakiem z Sosnowca**, bo w tym mieście urodził się 16 maja 1902 roku” [TT 2016/32/96, podpis pod zdjęciem].

2. Peryfrazy jako przedmiot badań językoznawczych

W literaturze przedmiotu w ostatnich latach, czyli już w XXI wieku, znajduje się wiele opracowań, które analizują peryfrazę w różnych aspektach: semantycznym, strukturalnym czy funkcjonalnym. Jednakże do największych polskich badaczy omawianych jednostek językowych należą: Mirosław Bańko (który sam określił się mianem „mianiaka peryfraz” [Bańko SP: 125]) i Violetta Machnicka (która opublikowała monografię poświęconą peryfrazom w twórczości Bolesława Prusa [Machnicka 2011]). Należy także przywołać ważne

prace takich językoznawczyń, jak Mirosława Białoskórska (opracowanie peryfraz Mickiewiczowskich [Białoskórska 2002]) i Joanna Rychter (peryfrazy w twórczości Juliusza Słowackiego, Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej [Rychter 2002, 2006, 2007, 2010]).

Mirosław Bańko jest autorem artykułu *Peryfrazy w naszym życiu*, opublikowanego w „Poradniku Językowym” [Bańko 2002], oraz *Słownika peryfraz, czyli wyrażen omownych* [Bańko SP] (pierwsze wydanie w 2002 roku), w którym przed stroną tytułową zamieszczono informację: „spośród kilkuset źródeł tego słownika najobfitsze okazało się internetowe Archiwum «Gazety Wyborczej» www.gazeta.pl/archiwum” [Bańko SP].

Podobne obserwacje na temat miejsca występowania omawianego środka stylistycznego poczyniła Machnicka (powołując się na artykuł Michała Głowińskiego *Peryfrazy współczesne* [Głowiński 1972]), która zauważyła, że

peryfrazą należy do konstrukcji często spotykanych zarówno w odmianie mówionej, jak i pisanej języka. Jako trop pozwalający w niebanalny sposób wyrazić różnorodne treści, nadać wypowiedzi odpowiedni odcień stylistyczno-semantyczny, szczególną popularnością cieszy się obecnie zwłaszcza w tekstach publicystycznych. [Machnicka 2011: 48]

Mirosław Bańko przytacza następującą definicję konstrukcji peryfrastycznej:

peryfrazą – inaczej omówienie – to wielowyrazowe określenie osoby, rzeczy, miejsca lub pojęcia, używane zwykle ze względów ornamentacyjnych lub eufemizacyjnych, a więc dla ozdobienia lub złagodzenia wypowiedzi. [Bańko SP: 5]

Badacz wyróżnił peryfrazy ornamentacyjne i eufemizacyjne, które czasem mogą nakładać się na siebie, ale ich wspólną cechą jest funkcja estetyczna. Ważne jest także określenie przedmiotu, który jest umieszczony w konstrukcji peryfrastycznej, co zauważa Bańko:

peryfrazą (zwana też omówieniem) to wyrażenie złożone o charakterze opisowym lub przenośnym, nazywające nie wprost i zastępujące nazwę właściwą. Niektóre z cytowanych definicji mówią, że peryfrazą zastępuje pojedynczy wyraz, ale takie sformułowanie jest za wąskie, gdyż nazwy wielowyrazowe też mają swoje peryfrazy, np. *Wuj Sam* ‘Stany Zjednoczone’. [Bańko 2002: 5]

Z powyższej wypowiedzi wynika, że peryfrazy uzyskują nie tylko apelatywne jednostki językowe, ale także nazwy własne, które mogą mieć rozbudowaną strukturę wyrazową.

Omownie to środek stylistyczny, który można badać wieloaspektowo, o czym świadczą słowa Machnickiej:

Peryfrazami są więc konstrukcje językowe konwencjonalne (właściwe, utarte, ogólnie znane) i tworzone [...] doraźnie (okazjonalne, potencjalne), samostne (niewymagające deszyfracji) oraz kontekstowe (w izolacji niejasne treściowo lub stylistycznie), a także udobitniające. Wszystkie one pełnią funkcję estetyczną, to znaczy nie są tylko jednostkami podstawowej nominacji, lecz wnoszą dodatkowe informacje, zabarwienia stylistyczne, emocjonalne i dają się zastąpić nazwą podstawową, na ogół pozbawioną wspomnianej funkcji, najczęściej krótszą od nazwy omownej. [Machnicka 2011: 19]

Mirosława Białokórska analizuje peryfrazę z perspektywy lingwistyki, retoryki, stylistyki oraz poetyki opisowej i między innymi stwierdza:

Wiele peryfraz jest po prostu rozwiniętymi synonimami nazw własnych, co w retoryce nazywa się antonomazją [...]. Występują one głównie we współczesnej publicystyce prasowej. [Białokórska 2002: 15]

Mirosław Korolko definiuje antonomazję jako „trop będący odmianą metonimii, polegający na zastąpieniu imienia własnego osoby lub rzeczy innym wyrazem, najczęściej epitetem (gr. *antonomasía* ‘zastępstwo imienia’)” [Korolko 1990: 104].

Podsumowując rozważania terminologiczne, możemy wywieść następującą definicję peryfrazy jako środka stylistycznego:

peryfrazą jest wielowyrazowym określeniem np. osoby, rzeczy lub miejsca, także zastąpieniem jednego wyrazu przez szereg innych wyrazów, które są znaczeniowo tożsame z wyrazem, w miejsce którego zostały podstawione. Wyrażenie peryfrastyczne stanowi przykład procesu multiwerbizacji. [Afeltowicz 2003: 8]

3. Metodologia badań

Na potrzeby tego opracowania zgromadzono zbiór 57 peryfraz (w 67 różnych formach) będących wielowyrazowymi omówieniami antroponimów 33 artystek śpiewających, polskich i zagranicznych. Mirosław Bańko stwierdził:

istotną cechą peryfraz jest również to, że używa się ich zamiast nazwy właściwej, zwykle jednowyrazowej. Większość peryfraz [...] ma charakter rzeczownikowy, zastępuje bowiem nazwę będącą rzeczownikiem. Mniej liczne są peryfrazy czasownikowe, zastępujące czasownik [...] i przysłówkowe, zastępujące przysłówkę. [Bańko SP: 5]

Zebrane jednostki językowe mają charakter rzeczownikowy, ponieważ odnoszą się do specyficznych rzeczowników, jakimi są nazwy własne. Ich istotną cechą jest przynależność do podsystemu deiktycznego leksyki w odróżnieniu do apelatywów, które lokalizowane są w podsystemie semantycznym.

Źródłem materiału językowego były przede wszystkim teksty prasowe, pochodzące głównie z dziennika lokalnego „Kurier Szczeciński”, z nieistniejącego już dziennika ogólnopolskiego „Metro” i tygodnika najczęściej czytanego w Polsce, czyli „Tele Tygodnia”, sporadycznie wyzyskano konteksty internetowe oraz „Kalendarz Rodzinny” łódzkiego wydawnictwa „Telegraph”. Nieliczne przykłady pochodzą ze *Słownika peryfraz, czyli wyrażzeń omownych* [Bańko SP 2003]. Wszystkie poddane analizie omówienia skonfrontowano z powyższym opracowaniem leksykograficznym. Eksplorację przedstawionych źródeł prowadzono w latach 2009–2019 (z tego okresu pochodzą cytaty zawierające peryfrazy nazw kobiet śpiewających).

Świadomie zrezygnowano ze źródeł branżowych, jakimi są drukowane i internetowe czasopisma muzyczne i kulturalno-muzyczne typu „Machina”, „Machina.pl” czy „Teraz Rock” (kontynuacja magazynu „Tylko Rock”), ze względu na to, że są one prowadzone przez specjalistów z branży muzycznej. Moim celem była analiza materiału językowego tworzonego przez niefachowców, czyli opis budowy peryfraz skonstruowanych w języku ogólnym, bez elementów słownictwa profesjonalnego. Skupienie się na materiale z czasopism muzycznych i przeprowadzenie szczegółowych badań nad językiem tego segmentu prasowego, a następnie konfrontacja z materiałem z prasy ogólnej przyniosłyby z pewnością ciekawe wyniki. Jest to otwarte zadanie badawcze.

Analiza kraju pochodzenia śpiewających artystek pozwala zauważyć, że w większości były to Polki (19 kobiet), następnie Amerykanki (7) oraz Rosjanki (2). Przedstawicielki pozostałych nacji występują jako ekwiwalenty pojedynczych peryfraz. Omówione dane statystyczne zawiera tabela 1.

Tabela 1. Wykaz krajów, z których pochodzą śpiewające kobiety identyfikowane za pomocą peryfraz

Kraj	Artystki
Polska	Stanisława Celińska, Ewa Demarczyk, Doda (właśc. Dorota Rabczewska), Anna German, Majka Jeżowska (właśc. Maria Zofia Jeżowska), Kora (właśc. Olga Sipowicz), Helena Majdaniec, Marta Mirska, Carmen Moreno, Joanna Rawik, Maryla Rodowicz, Ada Rusowicz, Irena Santor, Ada Sari (właśc. Jadwiga Szayer), Shazza (właśc. Magdalena Pańczak), Anna Szałapak, Zofia Terne (właśc. Zofia Chajter), Violetta Villas (właśc. Czesława Maria Gospodarek), Małgorzata Walewska
USA	Ella Fitzgerald, Aretha Franklin, Whitney Houston, Mahalia Jackson, Lady Gaga (właśc. Stefani Joanne Angelina Germanotta), Madonna (właśc. Madonna Louise Ciccone), Britney Spears
Rosja / ZSRR	Żanna Biczewska, Ała Pugaczowa
Czechy / Czechosłowacja	Helena Vondráčková
Grecja	Maria Callas
Portugalia	Mariza (właśc. Mariza Reis Nunes)
Węgry	Martha Eggerth
Wielka Brytania	Amy Winehouse

Źródło: opracowanie własne.

W powyższym wyliczeniu dominuje narodowość polska (19 Polek identyfikowanych za pomocą peryfraz to 58% wszystkich 33 śpiewających kobiet). Z pewnością wynika to z doboru źródeł, którymi były polska prasa drukowana i internetowa oraz polskie opracowania językoznawcze. Drugą narodowością, którą dostrzegają dziennikarze, jest narodowość amerykańska (7 śpiewających Amerykanek to ponad 21% wszystkich artystek). Ogółem inne narodowości (poza Polkami) reprezentowane są przez 14 wykonawczyń (czyli 42%). W kontekście powyższego wyliczenia warto przywołać słowa Bańki: „peryfrazy przenikają nasz język i służą tworzeniu lub modelowaniu pojęć, a więc do pewnego stopnia ukierunkowują naszą percepcję rzeczywistości” [Bańko 2002: 3].

Peryfrazy jako synonimy nazw osobowych, czyli zestawień antroponimicznych kobiet zajmujących się zawodowo śpiewem mogą być tworzone według pewnego wzorca, nie ma natomiast żadnej reguły decydującej o tym,

która kobieta otrzyma określenie peryfrastyczne oraz ile takich określeń może funkcjonować w języku. W zgromadzonym zbiorze językowym spotykamy kilka sytuacji. Pierwsza polega na tym, że jeden antroponim może być zastąpiony jedną konstrukcją omowną (np. Żanna Biczewska jako *polska Joan Baez*, Irena Santor jako *Pierwsza Dama Polskiej Piosenki* czy Ada Sari jako *słowik z Polski*) – takich antroponimów jest 17. Następnie 11 artystek zostało przedstawionych za pomocą dwóch zamienników nazewniczych, np. Maria Callas jako *bogini opery* czy *primadonna stulecia*, kolejne 4 uzyskały po 3 antonomazje, np. Doda jako *Lady Gaga polonaise*, *polska Gaga*, *polska Lady Gaga*. Do wyjątków należy Violetta Villas, którą nazywano: *białym krukiem wokalistyki światowej*, *głosem ery atomowej*, *królową polskiej estrady*, *królową polskiej piosenki*, *legendą polskiej muzyki* oraz *nowoczesną Wenus* (6 określeń omownych).

Ogółem wynotowano 57 wyrażen omownych, których nazwami właściwymi były nazwy kobiet śpiewających. Ze względu na liczbę komponentów można wyróżnić:

- a) peryfrazy dwuwyrazowe⁴ – 41 (72% zbioru 57 konstrukcji peryfrastycznych), np.: *bogini rocka*, *Pierwsza Dama Jazzu*, *polska Lady Gaga*, *primadonna stulecia*,
- b) peryfrazy trójwyrazowe – 13 (23%), np.: *królowa muzyki soul*, *królowa polskiej piosenki*, *legenda polskiej muzyki*,
- c) peryfrazy czterowyrazowe – 3 (5%), np. *Biały Anioł Polskiej Piosenki*, *Czarny Anioł Polskiej Piosenki*, *pierwsza dama polskiej sceny operowej*.

W skład peryfraz kobiet śpiewających wchodzi różnorodny skład jednostek leksykalnych: leksemy proste, leksemy złożone (np. frazeologizmy), apelatywy, nazwy własne, jednostki rodzime i zapożyczenia. Analiza struktury zgromadzonych antonomazji zostanie przeprowadzona ze względu na charakter członu konstytutywnego, czyli w podziale na peryfrazy z członem głównym w postaci jednostki apelatywnej oraz peryfrazy z członem głównym w postaci nazwy własnej.

4. Budowa peryfraz

Budowę wewnętrzną zgromadzonych 57 peryfraz odnoszących się do kobiet śpiewających przeprowadzono zgodnie z metodologią opracowaną przez

---

⁴ Analizowane omownie miały rozmaity skład leksykalny, mogły je tworzyć leksemy proste i złożone, np. *pierwsza dama*. Forma oraz znaczenie wszystkich elementów leksykalnych zostały wyjaśnione w poszczególnych podrozdziałach, np. definicja leksemu *pierwsza dama* w podrozdziale 4.1.2.1.

Białoskórką w monografii *Mickiewiczowskie peryfrazy* [Białoskórska 2002: 90–105]. Badaczka dokonała analizy zebranego materiału językowego „ze względu na: a) typ połączeń wyrazowych (grupa nominalna, werbalna), b) stopień rozwinięcia wykładników (peryfrazy dwu- i więcejwyrazowe), c) wytyczenie najczęściej powtarzanych wykładników i desygnatów” [Białoskórska 2002: 90–91].

Zdaniem Białoskórskiej każde wyrażenie omowne ma następujące elementy: desygnat (Des)⁵, wykładnik (Wykł) i odnośnię [Białoskórska 2002: 17, 90]. W przykładzie *księżniczka popu* ‘Whitney Houston’ leksem *księżniczka* stanowi desygnat peryfrazy, leksem *pop* jej wykładnik, zestawienie antropimiczne *Whitney Houston* natomiast jest odnośnią omawianej peryfrazy. Wszystkie zgromadzone konstrukcje peryfrastyczne są ze względu na typ połączenia wyrazowego grupami nominalnymi⁶, stąd dalsza analiza strukturalna zgromadzonego na potrzeby artykułu materiału językowego będzie obejmowała opis charakteru gramatycznego desygnatu peryfrazy oraz jej wykładnika lub wykładników oraz ustalenie relacji składniowej występującej między nimi.

4.1. Peryfrazy dwuskładnikowe z członem konstytutywnym w postaci apelatywu

Omawiana grupa leksykalna tworzy zbiór złożony z 26 przykładów. Dzieli się na dwie podstawowe części:

- a) peryfrazy typu DesAP + WykłAdj (2),
- b) peryfrazy typu DesAP + WykłS (24):
  - WykłS o postaci AP (21),
  - WykłS o postaci NP (3).

5 Termin *desygnat* w teorii budowy peryfraz sformułowanej przez Mirosławę Białoskórką jest użyty w znaczeniu odbiegającym od powszechnie znanego, które funkcjonuje w filozofii ‘jednostkowy przedmiot materialny odpowiadający nazwie’ oraz w językoznawstwie ‘przedmiot myśli odpowiadający wyrazowi’ (łac. *designatus* ‘oznaczony’) [SJPD, hasło *desygnat*], a także w logice jako ‘klasa przedmiotów określanych przez wyraz’ [za: Dunaj, red. 1999: 89]. Zakres występowania wyrazu *desygnat* w filozofii, językoznawstwie i logice w rozumieniu ‘obiekt, do którego odnosi się dana nazwa’ potwierdza także WSJP. Peryfrazy jako konstrukcje nominalne są zbudowane z członu konstytutywnego, inaczej utożsamiającego, który Białoskórska nazywa desygnatem, oraz z członu czy członów określających, nazywanych przez badaczkę wykładnikiem peryfrazy.

6 Zdaniem Białoskórskiej „grupę nominalną tworzy peryfraz, której nazwa desygnatu wyrażona jest rzeczownikiem, wykładnik zaś – przymiotnikiem (imiesłowem przymiotnikowym), rzeczownikiem w przypadku zależnym, wyrażeniem przyimkowym, rzadko zaimkiem” [Białoskórska 2002: 91].

4.1.1. Peryfrazy z desygnatem apelatywnym typu DesAP + Wykładj (2)

W ujęciu strukturalnym zgromadzone konstrukcje peryfrastyczne wyróżnia budowa dychotomiczna, cechująca się występowaniem obligatoryjnego członu konstytutywnego, który jest nosicielem znaczenia podstawowego (desygnat) i wokół którego skoncentrowana jest cała struktura omawianej figury stylistycznej (wykładnik). Zaprezentowany wzór strukturalny w zebranych materiale realizują łącznie 2 przykłady: *Czarny Anioł // czarny anioł* oraz *Biały Anioł* (łącznie 3 użycia). W funkcji wykładnika przymiotnikowego wystąpiły 2 leksemy będące określeniami barw achromatycznych, tj. *biały* i *czarny*. Ich użycie doprecyzowuje nazwę desygnatu. Peryfraza *Biały Anioł* jest wieloznaczna, ma bowiem 2 odnośnie, oznacza Annę German oraz Annę Szałapak. W obu przykładach przymiotnik występujący w funkcji przydawki w związku zgody zajmuje położenie antycypacyjne w stosunku do nazwy desygnatu, np. *Czarny Anioł*. Z semantycznego punktu widzenia określenia barwne zostały przypisane wykonawczyńom z dwóch powodów, którymi są: kolor stroju scenicznego oraz kolor włosów⁷.

4.1.2. Peryfrazy z desygnatem apelatywnym typu DesAP + WyklS (24)

Tego typu konstrukcje peryfrastyczne stanowiły połączenia desygnatu w postaci rzeczownika pospolitego z wykładnikiem w postaci rzeczownikowej w funkcji przydawki rzeczownej w związku rządu. Rzeczownik występujący w wykładniku może być apelatywem lub nazwą własną.

4.1.2.1. Peryfrazy z desygnatem apelatywnym typu DesAP + WyklS o postaci AP (21)

Wyrażenia omowne, których ekwiwalentami są nazwy kobiet śpiewających, mogły być także utworzone według powyższego wzoru. Członem obligatoryjnym jest w nich desygnat apelatywny, w jego funkcji wystąpiło 9 różnych rzeczowników pospolitych:

- a) *królowa* m.in. przen. 'kobieta pozytywnie wyróżniająca się spośród innych, najczęściej urodą, strojem, jakimiś umiejętnościami, często wybierana w drodze konkursu' [USJP II 317–318] – 13 peryfraz, np. *królowa pop* 'Britney Spears, Madonna', *królowa popu* 'Lady Gaga', *królowa twista* 'Helena Majdaniec',

⁷ W materiale poetyckim, który opisywała Białoskórska, omawiany typ strukturalny stanowił największy zbiór przykładów [Białoskórska 2002: 92], w materiale prasowym dotyczącym śpiewających kobiet jest to najmniej liczna grupa.

- b) *bogini* książk. przén. ‘czarująca, piękna, uwielbiana kobieta’ [USJP I 294] – 2 peryfrazy: *bogini opery* ‘Maria Callas’, *bogini rocka* ‘Kora – Olga Sipowicz’,
- c) *słowik*⁸ – 2 peryfrazy (oba przykłady z wykładnikiem proprialnym),
- d) *caryca*⁹ – 1 peryfrazą: *caryca piosenki* ‘Ałła Pugaczowa’,
- e) *duma* w znac. ‘coś lub ktoś będący powodem czyjejs dumy; chluba, chwała’¹⁰ – 1 peryfrazą (przykład z wykładnikiem proprialnym),
- f) *księżniczka*¹¹ – 1 peryfrazą: *Księżniczka popu* // *księżniczka popu* ‘Whitney Houston’,
- g) *perła* książk. przén. ‘o kimś lub o czymś szczególnie wyróżniającym się, niepospolitym, znakomitym’ [USJP III 96] – 1 peryfrazą (por. *duma*),
- h) *pierwsza dama* ‘o kobiecie mającej najwyższą pozycję w jakiejś dziedzinie, w jakiejś społeczności, w państwie; także: o żonie prezydenta’ [USJP I 555] – 1 peryfrazą: *Pierwsza Dama Jazzu* ‘Ella Fitzgerald’,
- i) *primadonna* muz. ‘śpiewaczka wykonująca główne role w operze lub operetce’ [USJP III 558] – 1 peryfrazą: *primadonna stulecia* ‘Maria Callas’.

Wszystkie powyższe leksemy w sposób ustabilizowany w polszczyźnie lub w procesie neosemantyzacji nazywają kobiety, które wykonują pewną czynność wzorcowo, odznaczają się talentem, których działalność jest ponadprzeciętna oraz cieszy się uznaniem, a także jest powodem czyjejs dumy. Leksemy te w większości występowały pojedynczo w peryfrazy, do wyjątków należy szereg rzeczownikowy *perła* i *duma* wchodzący w skład konstrukcji określającej portugalską piosenkarkę Marizę Reis Nunes.

W omawianych peryfrazach nominalnych dwuskładnikowych uzupełnieniem desygnatu apelatywnego był WykłS o postaci AP. W tej funkcji wystąpiło 14 różnych rzeczowników polszczyzny oznaczających:

-
- 8 Leksem *słowik* USJP III 1273 notuje tylko w znaczeniu ‘Luscinia, ptak wędrowny, zimujący w Afryce, odznaczający się pięknym głosem o dużej skali tonów’, np. *śpiewać jak słowik, śpiew, trele słowika*.
  - 9 USJP I 371 notuje AP *caryca* histor. a) ‘monarchini sprawująca dawniej najwyższą władzę w Rosji; carowa’, b) ‘żona cara; carowa’.
  - 10 Pozostałe znaczenia leksemu *duma*: 1. ‘poczucie osobistej godności, wartości własnej, własnego środowiska’, 2. ‘wygórowane pojęcie o sobie; pycha, zarozumiałość, wyniosłość’, 3. lit. a) ‘utwór epicki osnuty na tle zdarzeń historycznych, zawierający motywy balladowe’, b) ‘smutna pieśń, rodzaj elegii’ [USJP I 717].
  - 11 Według USJP II 426 *księżniczka* to książk. ‘córka księcia’.

- a) gatunki i style muzyczne oraz tańce współczesne (10): *big beat* (!) ‘rodzaj muzyki rockowej’ (*królowa big beatu*), *disco polo*¹² (*Królowa disco polo // królowa disco polo*), *fado*¹³ (*królowa fado*), jazz ‘gatunek muzyki, który powstał na początku XX wieku w Nowym Orleanie’ (*Pierwsza Dama Jazzu*), *opera* (*bogini opery*), *pop* ‘odmiana muzyki rozrywkowej, rytmiczna, melodyjna, charakteryzująca się uproszczonymi aranżacjami utworów oraz tekstami piosenek o tematyce miłosnej i obyczajowej, wykorzystująca zwykle instrumenty elektroniczne; pop-music’ (*Królowa popu // Królowa Popu // królowa popu*), *rock* (*bogini rocka*), *soul* ‘styl w muzyce rozrywkowej wywodzący się z murzyńskiej muzyki religijnej i bluesa’ (*Królowa soulu*), *swing* ‘styl muzyki jazzowej’ (*Królowa Swingu*), *twist* ‘szybki taniec towarzyski’ (*królowa twista*),
- b) miejsce prezentacji osiągnięć muzycznych (2): *estrada* (*Królowa estrady // królowa estrady*), *sieć* ‘Internet’ (*królowa sieci*),
- c) utwór muzyczny (1): *piosenka* (*Królowa piosenki*),
- d) dorobek działalności muzycznej (1): *stulecie* (*primadonna stulecia*).

4.1.2.2. Peryfrazy z desygнатem apelatywnym typu DesAP + WyklS o postaci NP (3)

Konstrukcje peryfrastyczne będące realizacją powyższego wzorca oprócz desygnatu typu DesAP, omówionego w poprzednim podrozdziale, są wypełnione wykładnikiem o postaci *nomen proprium*. W tej funkcji wystąpiły następujące onimy:

- a) choronimy (nazwy państw europejskich) – 2: *Polska* (*słowik z Polski*¹⁴), *Portugalia* (*perła i duma Portugalii*), wskazujące na pochodzenie piosenkarek,
- b) ojkonim włoski – 1: *Neapol* (*Słowik Neapolu*¹⁵).

12 USJP I 615 definiuje *disco polo* jako pot. ‘popularna odmiana muzyki disco, tworzona lub przerabiana przez Polaków’.

13 Fado – gatunek muzyczny powstały w XIX wieku w biednych dzielnicach portowych miast Portugalii, głównie w lizbońskich kwartałach Alfama i Mouraria. Fado to melancholijna pieśń wykonywana przez jednego wokalistę przy akompaniamencie dwóch gitar. Nazywane jest czasami portugalskim bluesem [https://pl.wikipedia.org/wiki/Fado, dostęp: 23 października 2019].

14 Charakterystyczną cechą tej peryfrazy jest to, że zawiera w swojej strukturze peryfrazę ablatywną o postaci: *z Polski*.

15 Peryfrazą ta określa Annę German, która jako pierwsza cudzoziemka wystąpiła na XV Festiwalu Piosenki Neapolitańskiej.

4.2. Peryfrazy dwuskładnikowe z członem konstytutywnym w postaci nazwy własnej (10)

Do wymienionej grupy można zaliczyć:

- a) peryfrazy typu DesNP + WykłAdj (6),
- b) peryfrazy typu DesNP + WykłS (4).

4.2.1. Peryfrazy typu DesNP + WykłAdj (6)

Członem konstytutywnym analizowanych peryfraz może także być członek przysłówkowy, będący określeniem osoby zasłużonej w dziedzinie muzyki, w śpiewie (8), np. *Joan Baez* (współczesna piosenkarka amerykańska, śpiewa piosenki w stylistyce bluesa, folku oraz muzyki religijnej i pieśni protestu, znana ze współpracy z Bobem Dylanem), *Cesaria Evora* (1941–2011, piosenkarka z Republiki Zielonego Przylądka, śpiewała mornę, nazywana była „Bosonogą divą” ze względu na zwyczaj występowania bez obuwia), *Juliette Greco* (współczesna piosenkarka francuska, wykonuje poezję śpiewaną), *Janis Joplin* (1943–1970, amerykańska piosenkarka rockowa, soulowa i bluesowa), *Lady Gaga* (Stefani Joanne Angelina Germanotta, amerykańska piosenkarka włoskiego pochodzenia), *Barbra Streisand* (współczesna piosenkarka amerykańska). Są to niewątpliwie autorytety znane publiczności nie tylko w Europie, ale i na całym świecie. Porównanie z takimi artystkami świadczy o skali talentu kobiety śpiewającej.

W funkcji onimicznego desygnatu peryfraz wystąpił także jeden mitonim *Wenus* ‘rzymska bogini miłości’ (*nowoczesna Wenus*) oraz teonim *Madonna* ‘Matka Boska’ [USJP II 525] (*Madonna RWPG*)¹⁶.

W funkcji wykładników typu WykłAdj powyższych wyrażen omownych wystąpiło 5 przymiotników, w tym 4 rodzime: *druga*¹⁷ (*druga Barbra Streisand*), *nowoczesna* (*nowoczesna Wenus*), *polska* (2 razy: *polska Gaga*, *polska*

16 Przykład niejednoznaczny, zaliczony do grupy peryfraz z desygnatem przysłówkowym ze względu na zapis wielką literą jako *Madonna*, por. cytat: „Poznałam ją w latach 70. [...] Kipiła wtedy niesamowitą energią, życiową i twórczą. Sądzę, że gdyby nie Żelazna Kurtyna, zrobiłaby światową karierę. No, ale Żelazna Kurtyna była, więc mogła zostać tylko **Madonną RWPG**. Tak nazwała ją Agnieszka Osiecka” [TT 2015/51/16, tytuł *Królowa jest jedna*, nadtytuł *Maryla Rodowicz*, autor: Maria Szablowska, cykl *Z muzycznego notesu*]. Analizowany leksem funkcjonuje także jako apelatyw *madonna* (zapisywany wówczas małą literą) w znaczeniu ‘kobieta o subtelnej, uduchowionej urodzie’ [USJP II 525]. Bez znajomości motywacji i okoliczności powstania peryfrazy nie można jednoznacznie oddzielić znaczeń leksemu.

17 Liczebnik porządkowy *druga* został włączony do grupy wykładników przymiotnikowych ze względu na właściwości morfologiczne.

Lady Gaga), rosyjska (*rosyjska Joan Baez*) oraz jeden francuski: *polonais* ‘polski // polska’ (*Lady Gaga polonaise*).

4.2.2. Peryfrazy typu DesNP + WykłS (4)

W strukturze peryfraz nazywających śpiewające artystki desygnatom proprialnym mogły także towarzyszyć wykładniki rzeczownikowe WykłS o różnym charakterze i o różnej strukturze (proste – złożone oraz apelatywne – proprialne):

- a) *naszych czasów* – fraza określająca temporalna o znaczeniu ‘współczesność’;
- b) *operetka* – rzeczownik w funkcji przydawki w przypadku zależnym, semantycznie związany z czynnością śpiewania, operetka bowiem to ‘sceniczny utwór muzyczny zbliżony do opery, ale z dialogami mówionymi i komediową akcją’;
- c) *RWPG – Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej* – organizacja powołana w Moskwie w 1949 roku w celu koordynowania współpracy gospodarczej bloku państw podporządkowanych ZSRR; RWPG miało wspierać rozwój gospodarki narodowej, przyspieszać postęp techniczny, podnosić poziom industrializacji, zwiększać wydajność pracy i zwiększać dobrobyt państw członkowskich; RWPG rozwiązano w 1991 roku w Budapeszcie¹⁸;
- d) *znad Wisły* – peryfraza ablatywna w formie wyrażenia przyimkowego z członem hydronimicznym *Wisła*.

5. Peryfrazy trójskładnikowe (13)

Cechą wyróżniającą peryfraz złożonych z 3 elementów leksykalnych jest posiadanie wyłącznie desygnatu apelatywnego. W tej funkcji wystąpiło 7 leksemów: *biały kruk* (1 użycie), *caryca* (1), *diwa* (1), *królowa* (7), *legenda* (1), *pierwsza dama* (1) oraz *słowik* (1). Kilka z nich stanowiło desygnaty peryfraz dwuwyrazowych (4: *caryca*, *królowa*, *pierwsza dama*, *słowik*). Po raz pierwszy w funkcji desygnatów wyrażen omownych użyto:

- a) frazeologizmu *biały kruk* na oznaczenie ‘osobliwości, rzadkości, unikat (głównie w odniesieniu do rzadkich, cennych książek)’ [USJP II 321]: *biały kruk wokalistyki światowej*,
- b) rzeczownika *diwa* ujmowanego jako wyraz przestarzały w znaczeniach:
  - 1) ‘popularna, ciesząca się rozgłosem śpiewaczka opery lub operetki;

18 Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Rada_Wzajemnej_Pomocy_Gospodarczej [dostęp: 23 października 2019].

primadonna’, 2) ‘słynna aktorka, tancerka; gwiazda’ [USJP I 615]:
Biała diwa soulu // biała diwa soulu,

- c) leksemu *legenda* w znaczeniu ‘o osobie otoczonej niezwykłą sławą’¹⁹:
legenda polskiej muzyki.

Ogólnie struktura peryfraz trójwyrazowych realizuje 3 schematy strukturalne:

- a) DesAP + WykłS + Adj (9), np.: *caryca rosyjskiej piosenki, królowa polskiej piosenki, królowa czeskiej piosenki, Pierwsza Dama Polskiej Piosenki,*
 b) DesAP + WykłS + S (2): *królowa muzyki gospel, królowa muzyki soul,*
 c) Adj + DesAP + WykłS (2): *Biała diwa soulu // biała diwa soulu, mały słowik Warszawy.*

W pierwszej grupie peryfrazy powielają schemat budowy omowni dwuskładnikowych, typu *caryca piosenki, królowa piosenki*, zostały natomiast uzupełnione członem określającym odproprjalnym w postaci przymiotnika od nazw państw (*czeski, polski, rosyjski*), dzięki czemu pełnią funkcję lokalizującą i wskazują na pochodzenie danej artystki.

W drugiej grupie mieszczą się konstrukcje omowne, które także wystąpiły w podrozdziale wcześniejszym i realizowały schemat: leksem *królowa* + leksem nazywający gatunek muzyczny, natomiast uzupełniono ten typ o leksem *muzyka* w prepozycji do członu będącego WykłS, a więc *królowa muzyki soul* ‘Aretha Franklin’ oraz *królowa muzyki gospel* ‘Mahalia Jackson’.

Trzecia grupa peryfraz trójskładnikowych, reprezentująca schemat Adj + DesAP + WykłS, zawiera konstrukcje, w których rzeczownikowi pełniącemu funkcję konstytutywną omowni towarzyszą dwie przydawki jednocześnie: przymiotnikowa w związku zgody (*Biała // biała diwa* oraz *mały słowik*) oraz rzeczownikowa w związku rządu (*diwa soulu* oraz *słowik Warszawy*) – jeden z rzeczowników, apelatywny, określa rodzaj muzyki wykonywanej przez Amy Winehouse, drugi, proprjalny, wskazuje na miejsce pochodzenia i występowania artystki Zofii Terne.

6. Peryfrazy czteroskładnikowe (3)

Bardzo skromna grupa peryfraz złożonych z czterech elementów w zgromadzonym materiale językowym jest reprezentowana przez 3 przykłady:

¹⁹ Powyższe znaczenie podaje *Słownik języka polskiego PWN online* [dostęp: 23 października 2019], USJP II 413 zaś uwzględnia pięć innych znaczeń omawianego leksemu, np. lit. ‘opowieść fantastyczna, nasycona motywami cudowności i niezwykłości, najczęściej z życia świętych i bohaterów, rozpowszechniona w średniowieczu’.

- a) *Biały Anioł polskiej piosenki* – peryfraz dwuskładnikowa uzupełniona fakultatywnie przydawką rzeczowną w przypadku zależnym (*piosenki*), a ta przymiotnikiem odproprialnym w związku zgody (*polska piosenka*),
- b) *Czarny Anioł Polskiej Piosenki* // *czarny anioł polskiej piosenki* – identyczne zabiegi jak w powyższym przykładzie (zastanawiający zapis – w pierwszej wersji wszystkie składniki zapisane majuskułą, w drugiej – wyłącznie minuskułą),
- c) *pierwsza dama polskiej sceny operowej* – DesAP (*pierwsza dama*) + wykładnik złożony (Adj *polska* + WykłAP *scena* + Adj *operowa*).

7. Wnioski

W zebranych zbiorze omownych jednostek leksykalnych pochodzących z lat 2009–2019 znalazło się 57 różnych peryfraz w 67 formach. Wśród nich wystąpiło: 41 peryfraz dwuwyrazowych (72%) i 26 trójwyrazowych lub więcejwyrazowych (28%).

Peryfrazy nazw kobiet śpiewających pojawiające się w materiale prasowym pełnią zazwyczaj funkcję synonimów nazw własnych i pozwalają uniknąć powtórzeń konkretnych antroponimów. Pod względem strukturalnym stanowią grupy nominalne złożone z dwu lub więcej elementów leksykalnych. W dominujących wyrażeniach omownych o budowie grupy nominalnej dwuskładnikowej desygnatem był rzeczownik pospolity lub *nomen proprium*. Peryfrazy dwuelementowe z desygnatem w postaci apelatywu (24) mogły przyłączać przymiotnik (i tworzyć związek zgody) lub inny rzeczownik apelatywny lub proprialny (wówczas zachodził między nimi związek rządu).

Peryfrazy dwuwyrazowe z desygnatem proprialnym (10) były o wiele rzadziej reprezentowane w zgromadzonym materiale badawczym niż peryfrazy dwuwyrazowe z desygnatem apelatywnym.

Blisko jedna trzecia zgromadzonych peryfraz to konstrukcje rozbudowane, niewątpliwie będące przykładami procesu multiwerbizacji. Przeprowadzona analiza strukturalna dowiodła jednak, że są to peryfrazy dwuskładnikowe uzupełnione dodatkowymi elementami leksykalnymi, których funkcją było dopowiedzenie informacji o konkretnej osobie.

Analizowane peryfrazy nazw kobiet zajmujących się śpiewaniem to materiał wieloaspektowy. Ciekawe wyniki badań przyniosłoby zapewne wyróżnienie i prześledzenie, które z przedstawionych peryfraz można zaklasyfikować jako omownie kontekstowe, zrozumiałe wyłącznie w określonym kontekście (tak zapewne jest w wypadku peryfraz: *królowa polskiej piosenki* ‘Helena Majdaniec, Marta Mirska, Maryla Rodowicz’ albo *królowa estrady* ‘Violetta

Villas, Helena Vondráčková'), a które można uznać za peryfrazy samoistne (powszechnie znane i zrozumiałe bez kontekstu).

Kolejny problem badawczy to niewątpliwie forma zapisu analizowanych konstrukcji leksykalnych. Już powierzchowny ogląd materiału pozwala stwierdzić fakultatywność budowy peryfraz, co pociąga za sobą ich fakultatywną graficę (wielka – mała litera) oraz zapis z wykorzystaniem cudzysłowu lub bez niego.

Wykaz skrótów

Adj – adjektivum (przymiotnik)

AP – apetalivum (leksem apelatywny)

Bańko SP – Bańko Mirosław (2002, 2003), *Słownik peryfraz, czyli wyrażeń omownych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa (2002; wyd. 2, 2003).

Des – desygnat

KR – „Kalendarz Rodzinny” (różne wydania roczne), Telegraph, Łódź.

M – „Metro”

NP – nomen proprium

S – substantivum (rzeczownik)

SJPD – Doroszewski Witold, red. (1958–1969), *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Wiedza Powszechna, Warszawa, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista/> [dostęp: 20 marca 2020].

TT – „Tele Tydzień”

USJP – Dubisz Stanisław, red. (2003), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

V – verbum (czasownik)

WSJP – Żmigrodzki Piotr, red., *Wielki słownik języka polskiego PWN*, <https://www.wsjp.pl/> [dostęp: 21 marca 2020].

Wykł – wykładnik

Bibliografia

Źródła

Bańko Mirosław (2002, 2003), *Słownik peryfraz, czyli wyrażeń omownych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa (2002; wyd. 2, 2003).
„Kalendarz Rodzinny” (różne wydania roczne), Telegraph, Łódź.

„Metro”

„Tele Tydzień”

Literatura

- Afeltowicz Beata (2013), *Peryfrazy ojkonimów polskich*, „Studia Językoznawcze”, t. 12, s. 7–27.
- Bańko Mirosław (2002), *Peryfrazy w naszym życiu*, „Poradnik Językowy”, z. 9, s. 3–23.
- Bańko Mirosław (2002–2009), *Słownik peryfraz, czyli wyrażen omownych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa (2002; wyd. 1, dodr., 2003; wyd. 1, 2. dodr., 2005; wyd. 2 zm., 2009).
- Białoskórska Mirosława (2002), *Mickiewiczowskie peryfrazy*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Białoskórska Mirosława (2005), *Mickiewiczowskie peryfrazy z komponentem ogień i światło*, „Studia Językoznawcze”, t. 4, s. 9–22.
- Daszczyńska Izabela (1994), *O internacjonalizacji wyrażen peryfrastycznych*, w: *Współczesne tendencje rozwoju języków słowiańskich*, red. Michał Blicharski, Henryk Fontański, t. 1, Wydawnictwo UŚ, Katowice, s. 35–41.
- Doroszewski Witold, red. (1958–1969), *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Wiedza Powszechna, Warszawa, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista/> [dostęp: 20 marca 2020].
- Dubisz Stanisław, red. (2003), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Dunaj Bogusław, red. (1999), *Popularny słownik języka polskiego*, Wilga, Warszawa.
- Głowiński Michał (1972), *Peryfrazy współczesne*, „Teksty”, nr 3, s. 48–58.
- Korolko Mirosław (1990), *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Machnicka Violetta (2011), *Peryfrazy Bolesława Prusa*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce.
- Polański Kazimierz, red. (1995), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, wyd. 1 dodruk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Rychter Joanna (2002), *Funkcjonalno-semantyczna sprawność peryfraz w „Beniowski” Juliusza Słowackiego*, w: *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, t. 8, red. Zdzisława Krążyńska, Zygmunt Zagórski, Wydawnictwo PTPN, Poznań, s. 29–43.
- Rychter Joanna (2006), *Funkcje peryfraz nazw księżycy i słońca w utworach poetyckich Juliusza Słowackiego*, „Studia Językoznawcze”, t. 5, s. 181–198.
- Rychter Joanna (2007), *Funkcje peryfraz nazwy „niebo” w utworach poetyckich Juliusza Słowackiego*, „Studia Językoznawcze”, t. 6, s. 107–124.
- Rychter Joanna (2010), *Peryfrazy nazwy „niebo” w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, „Studia Językoznawcze”, t. 9, s. 221–234.

Słownik języka polskiego PWN online, <https://sjp.pwn.pl> [dostęp: 23 października 2019].

Żmigrodzki Piotr, red., *Wielki słownik języka polskiego PWN*, <https://www.wsjp.pl/> [dostęp: 21 marca 2020].

Indeks omówionych peryfraz

Biczewska Żanna

rosyjska Joan Baez

Callas Maria

primadonna stulecia

bogini opery

Celińska Stanisława

polska Cesaria Evora

Demarczyk Ewa

czarny anioł // Czarny Anioł

Czarny Anioł Polskiej Piosenki // czarny anioł polskiej piosenki

Doda (właśc. Dorota Rabczewska)

Lady Gaga polonaise

polska Gaga

polska Lady Gaga

Eggerth Martha

Maria Callas operetki

Fitzgerald Ella

Pierwsza Dama Jazzu

Franklin Aretha

królowa muzyki soul

Królowa soulu

German Anna

Biały Anioł // Biały anioł

Biały Anioł polskiej piosenki

Słowik Neapolu

Houston Whitney

Księżniczka popu // księżniczka popu

Jackson Mahalia

królowa muzyki gospel

Jeżowska Majka (właśc. Maria Zofia Jeżowska)

Królowa piosenki rodzinnej // królowa piosenki rodzinnej

Kora (właśc. Olga Sipowicz)

bogini rocka

królowa rocka

królowa polskiego rocka

Lady Gaga (właśc. Stefani Joanne Angelina Germanotta)

królowa popu

królowa sieci

Madonna (właśc. Madonna Louise Ciccone)

królowa pop

Królowa popu // Królowa Popu // królowa popu

Majdaniec Helena

królowa twista

królowa polskiej piosenki

Mariza (właśc. Mariza Reis Nunes)

królowa fado

perła i duma Portugalii

Mirska Marta

Królowa piosenki

Królowa Polskiej Piosenki

Moreno Carmen*Królowa Swingu***Pugaczowa Alla***caryca piosenki**caryca rosyjskiej piosenki***Rawik Joanna***Juliette Greco znad Wisły***Rodowicz Maryla***królowa polskiej piosenki**Madonna RWPG***Rusowicz Ada***królowa big beatu***Santor Irena***Pierwsza Dama Polskiej Piosenki***Sari Ada** (właśc. Jadwiga Szayer)*słowik z Polski***Shazza** (właśc. Magdalena Pańczak)*Królowa disco polo // królowa disco polo***Spears Britney***królowa pop***Szalapak Anna***Biały Anioł***Terne Zofia** (właśc. Zofia Chajter)*mały słowik Warszawy***Villas Violetta** (właśc. Czesława Maria Gospodarek)*biały kruk wokalistyki światowej**głos ery atomowej**królowa polskiej estrady*

królowa polskiej piosenki
legenda polskiej muzyki
nowoczesna Wenus

Vondráčková Helena

druga Barbra Streisand
królowa czeskiej piosenki
Królowa estrady // królowa estrady

Walewska Małgorzata

pierwsza dama polskiej sceny operowej

Winehouse Amy

Janis Joplin naszych czasów
Biała diwa soulu // biała diwa soulu

Beata Afeltowicz

Periphrases of Proper Names in the Structural Aspect

Broadly speaking, linguistic periphrase is the use of a complex descriptive expression instead of a single word. The subjects of the description in the article are poetic periphrases referring to the names of singing women. This general term is related to different types of singing activities, which can be done by: singers, vocalists, opera singers, divas, soloists, choristers, prima donnas, chancellors. The aim of the research was to collect a complete set of contemporary peripheral terms of Polish and foreign singing women, to analyse their structure in formal terms and to analyse the lexemes (14 reference units and 9 proper names) as constitutive elements of periphrases. The article includes an alphabetical index of personal names along with the descriptive expressions for them (over 60 analytical lexical units).

KEYWORDS: linguistics; stylistics; periphrase; Polish press; singing women.

dr Beata Afeltowicz – Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Szczeciński; zainteresowania badawcze: onomastyka, zwłaszcza toponimia, antroponimia oraz chrematonimia na Pomorzu Zachodnim, nazwy własne w mediach.

